

CONTRIBUȚII LA STUDIUL PORTULUI DIN ȘCHEII BRAȘOVULUI

de OLIVIA MORARU

În studiul de mai jos, ne vom ocupa de portul acelora pe care N. Iorga îi numea „ardeleni cu zeghe albă și căciulă pătrată mare”¹.

Încă înainte de sfârșitul secolului al XIX-lea se atrăgea atenția asupra faptului că: „Portul bătrânesc al trocarilor (al românilor din Șchei) se pierde pe zi ce merge și se înlocuiește cu hainele nemțești (orășenești) numai ici și colea mai poți zări azi (este vorba de anul 1898) în zi de sărbătoare câte un moșneag îmbrăcat în portul străvechi de sărbătoare al părinților săi”².

Cu patru decenii în urmă, geograful N. Orghidan spunea că acest cartier românesc, revărsat spre capătul de sud al văii Brașovului, pe terenul mai accidentat și din ce în ce mai îngust, cuprinde case de obicei de proporții reduse, în majoritate construite din lemn și acoperite cu șindrilă, ce se înșirau ca mărgelile de-a lungul văilor adâncite, situându-se pe „costițe” în dorința de a beneficia cât mai mult de razele soarelui³.

Lipsa terenurilor arabile mai întinse pe de o parte și așezarea șcheienilor în imediata vecinătate a bogatelor pășuni pe de altă parte, au determinat desigur, pe acești locuitori să se ocupe în primul rând cu creșterea vitelor, la început, a oilor și caprelor, și mai târziu a vitelor mari. Pe lângă acestea, încă din anul 1503 îi găsim pe șcheienii brașoveni amintiți în număr mare, în registrul de vamă, ocupându-se cu căraușitul și negoțul, mai ales de pește, făcând din aceste ocupații, secole de-a rândul sursa principală de venituri. Datorită acestor ocupații ajung la situații materiale înfloritoare, condiții ce vor aduce modificări esențiale și în port. Nu putem trece nici peste munca istovitoare pe care o depuneau șcheiențele la lucratul straielor⁴ și găitanelor⁵, atât pentru uz propriu cât și pentru comerț. Producția de găitane și strai

¹ N. Iorga, *Brașovul și românii*, București, 1905, p. 361 (861).

² N. Sulică, *Cîteva reflexiuni asupra originii românilor brașoveni*, în „Gazeta Transilvaniei”, 1898, nr. 192.

³ N. Orghidan, *Țara Bîrsei*, în Colecția *Cunoștiințe folositoare*, seria C, nr. 28, p. 28—29.

⁴ Materia primă în confecționarea straielor era lina turcană. De la curățatul lîinii de impurități și pînă la țesutul straiului în război, procesul de producție se desfășoară în așa-numitele slonuri, șuri pe trei laturi închise. După ce straietele erau țesute se duceau la dîrșuit în Dîrste, de unde straiul se aducea înapoi finisat. Șcheiențele lucrau straietele fie în Șchei, fie ca angajate în Dîrste.

⁵ Găitanele se lucrau din fire de lînă seină vopsite negru sau din fire de mătase de

ajunsesse pe la începutul secolului al XIX-lea atât de însemnată încât valoarea producției pe an se ridica la 399.000 fl.⁶

După cum se știe Șcheii constituie o comunitate românească⁷, avînd multă vreme caracter rural, aparținînd din punct de vedere administrativ orașului Brașov.

Din cîte cunoaștem, cele mai vechi mențiuni literare cu privire la portul șcheienilor au fost publicate de către G. Barițiu⁸ încă în primul an de apariție a revistei „Transilvania”, precum și de I. G. Pitiș, primul care a dat amănunte asupra portului femeiesc și bărbătesc în „Gazeta Transilvaniei” din anul 1888⁹. Mai amintim mențiunile sau descrierile cu privire la același port rămase de la N. Popu¹⁰, N. Iorga¹¹, Maria Baiulescu¹², V. Sfetea¹³, I. Podea¹⁴, precum și a fraților Ion Mușlea¹⁵ și Candid Mușlea¹⁶.

Așa după cum se știe, portul ca element de cultură materială, oglindește modul de viață și totodată nivelul artistic al poporului în procesul său de dezvoltare.

În studiul privind portul din Șcheii Brașovului se poate vorbi de un port mai vechi și unul mai nou. Cel vechi s-a menținut pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, perioadă de apogeu în starea materială înfloritoare a locuitorilor șcheieni din epoca feudală. Încă din anul 1792 breslașii tîmplari brașoveni se plîng Comisiei Guberniale contra negustorilor „valahi” din Șchei și spun că aceștia în urma unor libertăți obținute în practicarea negoțului, au ajuns atât de bogați încît „dărimă casele pe care le-au loouit strămoșii lor și își construiesc aproape palate și nu mai merg în căruțe ordinare ca mai înainte ci în trăsură”¹⁷.

asemeni negre, importate. Pentru confecționarea acestora se folosea troaca de găitan pe care femeile o așezau pe genunchi și de care se prindeau 8—10 ciocănele cu ajutorul cărora împleteau firul.

⁶ L. J. Marienburg, *Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen*, Sibiu, 1813, I, p. 109.

⁷ P. P. Panaitescu, în *Istoria României*, II, 1962, p. 1043.

⁸ G. Barițiu, *Despre portul ardelenilor*, în „Transilvania”, I, 1868, 15 iulie.

⁹ I. G. Pitiș, *Nunta în Șchei pînă la 1830*, în „Gazeta Transilvaniei”, 1888, nr. 66—67—68—69.

¹⁰ N. Popu, *Schiță din istoria Brașovului cu specială considerare la români*, Brașov, 1883, p. 15—26.

¹¹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 361 (861).

¹² Maria Baiulescu, *Femeia română din Scheiul Brașovului*, în „Gazeta Transilvaniei”, XCII, nr. 44, din 28 aprilie 1929.

¹³ V. Sfetea, *Monografia comunei bisericesti române ortodoxe a sft. Treimi din Brașov-Tocile*, Brașov, 1930, p. 17—32. Cartierul românesc Șchei era împărțit în cinci vecinii: a Roamurilor, a Năsipului, Cacova, Tocile, Coasta. Fiecare vecinie era condusă de cîte un tată de vecin.

¹⁴ I. Podea, *Monografia Județului Brașov*, I, Brașov, 1938, p. 70—71.

¹⁵ Ion Mușlea, *Obiceiul Junilor brașoveni*, în *Studiu de folclor*, Cluj, 1931, p. 3—74.

¹⁶ Candid C. Mușlea, *Biserica Sft. Nicolae din Șcheii Brașovului*, I, Brașov, 1943, p. 15—47.

¹⁷ Elena Limona, *Colecția Acte în legătură cu breslele brașovene*, în volumul „Arhivele Statului: 125 de ani de activitate 1831—1956”, București, 1957, p. 331.

O dovadă și mai grăitoare despre buna stare la care ajunsese o parte a populației din Șchei, este însăși înființarea la 1827 a „Gremiului Român de Comerț Levantin”. Separându-se de „Compania grecească”, desigur că negustorii români s-au bazat pe starea lor materială înfloritoare.

Tocmai această situație a permis pătrunderea în port a acelor piese, confecționate din stofe și mătăsuri scumpe, din care harnicele și priceputele șcheience și-au lucrat originalul costum românesc, pe care Maria Baiulescu îl descrie astfel: „o minunată podoabă este acest port cu rochiile largi și din brocate de mătăsuri grele, cu veste gătite cu bumbi prețioși, cu marama sau ștergarul de borangic, subțire ca firul de păianjen, cu brînele minunate încheiate în paftale de metal și semănate cu pietre scumpe, cu salbe de galbeni la gât, cu mantale de atlasuri grele, gătite cu blănuri, așa numitele malotele”¹⁸.

Este perioada în care locul „androacelor” de postav țesut în casă, îl iau, pentru zilele de sărbătoare, „sumnele” din cele mai fine brocaturi din mătase naturală, cărora li se zicea că sînt „în pielea șarpelui”, iar locul ștergarelor de cap dintr-un fir de tort și unul de borangic, îl iau numai cele de borangic.

În portul bărbătesc, saricile mițoase cu mîneci lungi pînă la călcîi, cu lațele în afară, albe sau seine, sînt treptat înlocuite cu „spențălul” căptușit, sau cu cel cu vulpi.

Dacă în vechiul costum șcheian, predominau culorile alb, negru, albastru-închis, în cel mai nou constatăm diferențieri sensibile, mai ales între costumul femeiesc, și cel bărbătesc. Ultimul, am putea spune că rămîne la același colorit, pe cînd în cel femeiesc apar culori în nuanțele cafeniului și verdelui.

Atît din costumul femeiesc, cît și din cel bărbătesc se degajează puternic impresia de originalitate pe care vechii locuitori ai „orașului de sus”, au știut să o imprime fiecărei piese în parte.

Portul românesc din Șcheii Brașovului, deși asemănător cu cel al populației băștinașe din zona Săcele, pînă la o anumită perioadă, reprezintă în linii mari, un fenomen particular, provenit din diversificările tipului inițial, care considerăm că a fost tocmai cel săcelean.

În procesul de transformare au intervenit schimbări, întîi în portul femeiesc și apoi în cel bărbătesc.

Femeile șcheience purtau părul împletit în două cozi lăsate pe spate, înfășurate în gimbirul ce acoperea capul și care la rîndul lui în zile de sărbătoare era ascuns în parte, de frumoasele ștergare de borangic, cu care se îmbrobodeau cu atîta migală. Șcheiencele își procurau această podoabă a capului de la femeile săcelence, cu deosebire de la cele din Satulung. Locul de întîlnire și schimb era „tîrgul straielor din Brașov”, unde șcheiencele comandau ștergarele sau le cumpărau pe cele aduse gata de vînzare, preferînd motivele din decorul căpătîiilor: „prescura”, „păhărelul”, „șetranca” sau „șetrăncuța”, „cornul berbecului”, „floarea dintre speteze”, „puilul ăl mărunt”, „măseaua” și „trandahirul șcheienesc”.

¹⁸ Maria Baiulescu, *op. cit.*

Nu putem trece peste descrierea succintă a gătelii capului fără să amintim „conchiul pus la ceafă“, „nici prea sus nici prea jos“, realizat dintr-un covrig de nuiele și înfășurat, pentru a-i da grosimea necesară, cu diverse panglici. Tot cu ajutorul unei panglici prinsă în două laturi și trecută peste frunte, conchiul era fixat așa cum am arătat mai sus.

Iia, din pînză de olandă de culoare albă, avea mînecele și uncori și piepții din „șimizet“ (tull brodat). La bențița din jurul gîtului și la gură, iia era ornamentată cu „șpițură“ (dantelă), iar la mîini cu „pumni“ din catifea roșie brodați cu fir auriu. la costumul mai nou, pînă în prima jumătate a secolului al XIX-lea pumnii fiind din pînză albă brodați cu mătase. Se legau cu panglică roșie și erau demontabili. Nici în portul mai vechi și nici în cel mai nou nu se întîlnește iia cu poale, ci numai așa-zisul „ciupag“ a cărui distincție o dau mînecele bogat brodate și lungimea deosebită a acestora, de aproximativ 1 m.

Despre iia miresei I. G. Pitiș spunea: „mireasa era îmbrăcată cu iia pe umere cu brățări de firu, întocmai ca pumni la mînece pe piept cu flori tor de firu, cusute de anumite cusătorese cum era pe acea vreme „Făgărășanca“ și Duloica. Și mînecele la iie erau lungi de cînd se încheie mai întîi învîrtea mîneca pe braț și apoi o încheia cu pumni de firu de băier. Unele și în piept aveau la ii brățare și se încheia pe dindărăt pentru că erau numai ciupagu, adică fără poale“¹⁹.

Peste iie, indiferent de anotimp se purta laibărul, făcut întotdeauna din același material ca și sumna și șurțul. Piepții laibărului se încheiau, dar numai la mijloc, în cîrligute de metal lăsînd libere extremele, cea de sus fiind decorată cu 4—5—6 perechi de „sponce“ (nasturi din metal, argint, argint aurit sau aur).

Am amintit în partea introductivă două denumiri de fustă: androcul și sumna, sau „rochia măcărăloie“ cum i se mai spunea acesteia din urmă²⁰.

Androcul pentru zilele călduroase se confecționa din „bogașiu“ (pînză vînată) iar pentru cele friguroase din postav țesut în casă și din „prizălu“ (stofă de lînă cu fir negru și cu unul „mohorîtu“).

Sumna, fusta din brocaturi de mătase naturală începe să se poarte din prima jumătate a secolului al XIX-lea, la început numai în zile de sărbătoare și numai de către femeile mai înstărite. Lungimea ei era determinată de înălțimea persoanei care o purta, trebuind să bată călcîiele. Cele șase sau opt foi de brocat erau prinse în talie într-o bantă lată, în pliseuri necălcate. Întotdeauna, căptușită cu pînză în patru ite în același ton cu fața, se ținea la poale cu panglică din pluș sau cu șiret la culoare. Sumna se purta cu șurț și fără șurț. La cele cu șurț foaia din față se punea din materialul căptușelii. În cazul acesta peste sumnă se lega șurțul, din trei foi, de asemeni prins în banta de purta. Motivele ornamentale preferate la mătăsurile din care își lucrau costumul, un ansamblu de piese ce da o deosebită notă de măreție și siguranță celei ce îl purta. Motivele ornamentale preferate la mătăsurile din care își lucrau costumul, erau „trandahirul“, „lăcrămioara“ și „schicul“.

¹⁹ I. G. Pitiș, *op. cit.*, în „Gazeta Transilvaniei“, nr. 69.

²⁰ Elena Badea, informatoare în vîrstă de 68 de ani, Brașov-Șchei, str. Anton Pann, nr. 11; sept. 1964.

În zilele de sărbătoare deosebite, la nunți și serbările Junilor²¹ nevestele tinere se încingeau peste laibăr cu briul de argint, uneori suflat cu aur, cu câte 9—10 sau chiar 12 rozete din argint cu „lumini“ (rubine, sticle colorate), numite naft. Ambele capete ale briului fiind prevăzute cu câte o paftă ce se petrecea una lângă cealaltă, se legau cu șiret și panglici, ce atârnav pe toată lungimea sumnei.

Încălțăminte constă, pentru iarnă, din ciorapi de lână, numiți „solovari“, din cizme negre cu potcoavă, iar mai târziu cu „copor“, un fel de toc de lemn îmbrăcat în piele, la mijloc cu gît „... mai subțiri sus și jos mai late și cu potcoavă de fier“²².

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea femeile purtau în anotimpurile mai reci: scurteica, giubeaua și maloteaua.

Prima se îmbrăca mai mult primăvara și toamna și se confecționa dintr-o mătase groasă de culoare neagră, fără mîncei, căptușită cu mesadă de hîrciog sau cu postav de culoare închisă. La forma mînecilor cît și la guler și pe piept avea aplicată blană de jder sau de vidră. Cu ajutorul celor două buzunare aplicate pe partea superioară în dosul piepților, scurteica era ținută pe spate și nu îmbrăcată pe mîini.

Tot îmbrăcate pe umeri, adică „împlăscate“²³ se purtau și maloteaua și giubeaua. Din același material ca și scurteica, maloteaua și giubeaua erau însă lungi pînă la călcii. Ambele căptușite cu blană se deosebeau prin decorul de la gît al malotelei, mîncei și piepți, confecționat din blană de jder, sau de vidră, piesă ce aparținea numai femeilor mai înstărite.

O piesă din îmbrăcăminte șcheiencelor de asemenea pentru anotimpurile reci, despre care în cercetările noastre nu am mai putut culege date precise este ghebuța. Din cercetările anterioare însă asupra portului din Șcheii Brașovului, efectuate de Louise Netoliczka aflăm că ghebuța era asemenea giubelei însă mai scurtă, de culoare albastru-închis, mai mult de influență săceleană, dispărută de timpuriu din port²⁴.

Portul fetelor și fetițelor era aproape identic cu cel al femeilor. Pe la 14—15 ani fetele începeau să fie scoase la joc. Dacă fata avea zestrea pregătită pentru măritat ieșea la joc în haine de mătase, gătită la cap cu „conchiu“, cu floare de mireasă, cu o singură coadă lăsată pe spate. Părul, fiind mîndria fetei cea mai de preț, în cazul în care nu era bogat, se recurgea chiar la cozi false. Cînd fata nu era „gata de măritat“, ieșea la joc în androc și laibăr de postav, „și care nu era gătită numai o țiră frezată și tot cu două coade, era și cu panică pe cap legată și cu câte o floare cu garoafa și cu un trandahir“²⁵. În portul fetelor întîlnim piese aparte și anume „vizita“ sau bluza, fie din mătase, fie din pluș, precum și „boarta“ (iia de jos), din mati-

²¹ Nu ne ocupăm în lucrarea de față de portul bărbătesc al junilor din Șcheii Brașovului. port ce apare o dată cu serbările de primăvară și care se folosea numai în perioada cît se desfășurau acestea.

²² I. G. Pitiș, *op. cit.*, în „Gazeta Transilvaniei“, nr. 69.

²³ Elena Badea, informatoare.

²⁴ Louise Treiber-Netoliczka, fișe privind etnografia mai ales a Țării Bîrsei, fișa nr. 328 (Arhiva Bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului).

²⁵ *Ibidem*, fișa nr. 502.

polon (pînză). În picioare fetele purtau vara „conduri” din piele și pîslă sau numai piele, cu tocul înalt din lemn, împodobiți cu panglică și cu un nasture alb, iar iarna cizme roșii sau galbene cu copuri, cu carîmbul înalt și tare, formînd un burduf în jurul gleznei.

Femeile trecute de 60—65 de ani nu mai purtau hainele de mătase, ci androcul de postav, zăbunul negru, iar în loc de ștergar, o cîrpă neagră pe cap. Dată fiind greutatea giubelei și malotelei (se considera un act de curaj la o femeie în vîrstă dacă mai îmbrăca giubeaua), în zilele friguroase purtau doar scurteici cu jachete din postav.

Mireasa, în ziua cununiei purta aceleași haine de mătase, sumna, șurțul, laibărul și giubeaua dacă era iarnă. Abia în ziua cununiei fata se încingea pentru prima dată cu brîul de argint cu paftale. În jurul anului 1900, mireasa mergea la cununie cu „procovul” pe care nașa i-l așeza pe cap. De forma unei glugi, partea mai lungă atîrna pe spate, iar gluga propriu-zisă era așezată astfel încît „mireasa cu procovul în cap mergea la biserică, ea nu vedea decît josu, nu vedea pe unde merge ci o scotea și o ducea nașa de mîna”²⁶.

Asupra modului în care bărbații șcheieni purtau părul, G. Barițiu spunea: „toți bărbații ardeleni fără nici o distincțiune de clasă trebuie să-și lase bărbile îndată de la cununie și pînă la moarte iar pe capu se rădea mai toți, lăsîndu-și numai cîte un moțiu în ceafă precum vediarămu pe seceleni și pe locuitorii din suburbiulu de sus alu Brașiovului pînă la revoluțiune”²⁷.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cînd intervin modificări în port, bărbații șcheieni încep să-și radă bărbile și „moțiu” din ceafă, iar pe frunte își lasă să crească părul, rotunjindu-l numai.

Dacă în portul mai vechi existau unele asemănări între cel femeiesc și cel bărbătesc, în sensul materialelor din care erau confecționate piesele principale (pînza de bumbac și țesături din lînă), în portul mai nou apar diferențieri remarcabile. Se menține pînza de bumbac la confecționarea cămășilor, precum și țesăturile de lînă la hainele de iarnă din zilele de lucru. Pentru cele de sărbătoare vor fi utilizate postavurile fine. Vara bărbații purtau pe cap pălării negre, rotunde, din filț (pluș), cu boruri late, tivite cu aceeași panglică ripsată neagră cu care era înconjurată și calota. Iarna purtau căciuli din blană neagră de miel, înalte, drepte, potrivite pe cap. Cei mai săraci purtau căciuli albe, mai scurte și rotunjite la partea superioară.

Aceiași acoperămint al capului îl găsim și la feciori și la băieți, cu deosebirea că părinții purtau în zi de lucru pălării din postav țesut în casă. În portul mirelui se remarcă căciula de barșon cu margine de jur împrejur din vidră, numită „zagara”²⁸.

Partea superioară a corpului era îmbrăcată cu cămașă din pînză de bumbac, fără guler, cu mînci largi împodobite la marginea de jos cu motive ornamentale geometrice, cusute direct pe pînză, la fel ca și la poala cămășii. În portul mai nou, mîneca își păstrează lărgimea, fiind adunată, însă, în

²⁶ I. G. Pitiș, *op. cit.*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 67.

²⁷ G. Barițiu, *loc. cit.*

²⁸ Elena Colacea, informatoare în vîrstă de 65 de ani, Brașov-Șchei, str. Podragu, nr. 4; martie 1965.

crețuri sau pliseuri, prinse în manșeta întoarsă și încheiată cu doi nasturi. Gulerul întors ca și manșetele se încheiau în doi nasturi marcînd în unele cazuri starea socială din care făcea partea persoana respectivă. Între cămașa de lucru și cea de sărbătoare se constată deosebiri de croi. Ultima, avea trecut mai jos de mijloc, printr-o „veacă” un șiret cu ajutorul căruia se strîngea în jurul mijlocului, astfel încît lungimea să nu depășească genunchii, formînd, totodată, un sîn care ținea loc de buzunar.

Peste cămașa strînsă, la bărbații tineri, în curea cu ținte, iar la cei mai în vîrstă cu brîul alb de lînă și șerparul colorat, cu buzunar, în zilele mai puțin friguroase se îmbrăca ilicul din barchet alb cu găitane negre pe piept și apoi zăbuncle, fără mînci, din același material și cu același decor, realizat din găitan negru. Iarna, în zilele de sărbătoare, îmbrăcau laibărul ce se încheia pînă sus cu nasturi din găitan, alternînd cu nasturi din metal, al căror singur rol era să împodobească haina, iar peste acesta puneau spențălul căptușit sau spențălul cu vulpi. Lucrat din același material și cu același decor ca și laibărul, spențălul se deosebea, însă, de acesta prin faptul că era mai lung și prevăzut cu mînci. Găsim deosebiri în croi și între spențălul de vară și cel de iarnă, primul avînd revere, iar ultimul încheindu-se pînă sus.

Aceeași încălțăminte o purtau în toate anotimpurile anului. Cizmele, a căror înălțime atingea genunchiul, se făceau din piele de oaie și capră, pentru zilele de lucru și din piele de vițel pentru zilele de sărbătoare. Partea din față, a cărei margine superioară are tăietura în acoladă, este prevăzută cu o rozetă din metal. Locuitorii mai în vîrstă își amintesc și de „călșunii cu carîmb larg și înalt pînă la jumătatea fluierului piciorului, cu potcoave înalte și înguste”²⁹.

În continuare, ne vom ocupa, pe scurt, despre cele trei piese din îmbrăcămîntea bărbătească ce acopereau corpul pînă jos și anume: dulămița, gheba și bunda.

În zilele de sărbătoare, nu prea reci, peste laibărul și spențălul căptușit, bărbații îmbrăcau dulămița albă din postav, lungă pînă aproape de călcîie, mai mult largă decît apropiată de corp, cu mînci lungi, care se purta deschisă. Decorul aplicat, din găitan negru la mînci, pe piept și pe cusătura de sub braț pînă la mijloc, dădea acestei haine eleganță și sobrietate, trăsături ce caracterizează de altfel întregul port bărbătesc din Șchei.

Gheba, din postav de culoare închisă și căptușită se încheia la gît cu un nasture din găitan și se îmbrăca numai pe umeri, adică se împlășca, cu toate că, la fel ca și maloteaua, avea mînci.

Pentru lungile drumuri pe care șcheienii le străbăteau cu cărăușitul și negoșul, bunda avea rolul să-i protejeze de intemperii. Ca și gheba, bunda era lungă, însă căptușită cu blană de miel în interior, iar pe fețele piepților, două fîșii de blană de vulpe alcătuiau singurul decor. În dreptul buzunarelor, cele două tăieturi ce permiteau scoterea brațelor și susținerea bundei pe umeri, erau de asemeni împodobite cu blană.

²⁹ Giuvelcă Gheorghe, informator în vîrstă de 71 de ani, Brașov-Șchei, str. Pe Tocile, nr. 124; sept. 1965.

Studiind portul din Șcheii Brașovului constatăm că, inegalitatea economică dintre înstăriți și cei mai săraci, iese la iveală nu numai sub aspectul cantitativ ci și sub cel calitativ al materialelor din care populația își confecționa îmbrăcămintea.

În sprijinul celor afirmate, dăm mai jos câteva denumiri de piese din îmbrăcămintea șcheienilor, menționate în tabelul hainelor și prețurilor din 1794, pe care țechiul croitorilor români din Șchei îl păstra în lada breslei:

„7 chiurc mai bun	8 chiurc mai prost (bundă)
21 dulamă bună	22 dulamă mai proastă
23 giubea de postav	24 giubea mai proastă ³⁰ .

În urmare cele „mai bune“ haine erau destinate oamenilor mai înstăriți iar cele „mai proaste“, celor mai săraci.

Studierea multilaterală însă a portului românesc din Șchei, mai ales a gătelii capului și podoabelor, temă ce va constitui subiectul unei alte lucrări, ne va permite să scoatem în evidență printr-o mai amplă exemplificare diferențierea socială destul de accentuată a locuitorilor acestei vechi așezări românești.

Din contactele îndelungate în timp, cu satele din jurul Brașovului și cu naționalitățile conlocuitoare au rezultat unele împrumuturi și influențe reciproce.

Astfel, românii au împrumutat în portul femeiesc brîul metalic lucrat de meșterii brașoveni. Acest împrumut n-a fost o simplă preluare mecanică, ci ca în majoritatea preluărilor creatoare, românele au manifestat preferințe pentru brîul mai lat, la care rozetele sînt așezate pe bandă aurie, pe cînd la brîul săsoaicelor ele sînt dispuse pe bandă argintie.

În portul bărbătesc, spențălul, atît prin denumire cît și prin croi indică influența săsească.

De altfel, cum era și natural, naționalitățile conlocuitoare au preluat la rîndul lor unele aspecte de cultură populară din portul românilor. Atît în portul ceangăilor din Săcele, care au preluat aproape în întregime portul bărbaților români, cît și în portul mai vechi al sașilor au pătruns cioarecii româneși, fapt explicabil și prin calitatea excepțională a pănurii din care erau confecționați.

Populația românească din Zărnești a împrumutat din portul șcheienilor piesele de îmbrăcăminte cu aceleași denumiri, deosebindu-se însă prin materialele mai dure și mai ieftine din care și le lucrau. Aceasta se explică prin contactul direct, ocazionat de practicarea de-a lungul secolelor a aceleiași ocupații: cărăușitul.

Cu toate că, așa cum am mai arătat, portul din Șcheii Brașovului începe să dispară de pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea (unele piese unicate păstrîndu-se în colecțiile Muzeului din Brașov, ca de exemplu bunda), se mai pot vedea încă și azi, în zilele de sărbătoare de peste an, bărbați, dar mai ales femei, îmbrăcate în costumul tradițional românesc.

³⁰ Ion Colan, *Contribuții la cunoașterea țechiurilor românești brașovene*, Brașov, 1946, p. 13.

Fig. 1 — Șcheiancă în port de sărbătoare, legată la cap cu gimbir.

Fig. 2 — Femeie din Şcheii Braşovului în portul de sărbătoare cu maramă de borangic, iie cu pumni, laibăr cu sponce, cordon metalic cu naşte, sumnă şi şurţ. -

Fig. 3 — Șcheiancă în port de sărbătoare; marama de borangic cu motivul „trandahirul șcheienesc”.

Fig. 4 — Spență bărbătesc fără vulpi, cu nasturi din argint.

BEITRÄGE BETREFFEND DIE VOLKSTRACHT AUS DER OBEREN VORSTADT (ŞCHEI) BEI BRAŞOV (KRONSTADT)

(ZUSAMMENFASSUNG)

Die Verfasserin gibt eine kurze Darstellung des landschaftlichen Rahmens und der geschichtlichen Bedingungen, die bestimmte Besonderheiten der Volkstracht beeinflusst haben und geht dann auf die ältesten und wichtigsten Schilderungen (von Gheorghe Bariţiu 1868 u. a.) der Volkstracht aus der Oberen Vorstadt Şchei von Braşov (Kronstadt) ein.

Diese Volkstracht hat im Laufe der Zeit zahlreiche Wandlungen erfahren.

Eine Untersuchung der Trachtenstücke ergibt, daß es bis zum Ende des 18. und bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts — in einer Zeit des Wohlstandes der Bewohner der Oberen Vorstadt (Şchei) in der feudalen Epoche — eine sogenannte „ältere Tracht“ gab.

In dieser Zeit dringen an Stelle der hausgewebten Tuche die feinsten Seiden- und Wollstoffe — eingeführt durch die Kronstädter Kaufleute bzw. durch die Fuhrleute aus Săcele, Zărneşti u. a. — in die Tracht ein. Diese feinen Gewebe verliehen der „neueren Tracht“ der Oberen Vorstadt eine besondere Würde.

In der „älteren Tracht“ herrschten die Farben weiss, schwarz und dunkelblau vor, in der „neueren Tracht“ kommen dazu braune und grüne Farbtöne in allen Abstufungen vor.

Die Wandlungen der Tracht vollzogen sich zuerst in der Frauentracht, und dann in der Männertracht.

Zur Frauentracht gehören ein Kopftuch („Gimbir“) und ein „Ştergar“ genanntes seidenes Schleiertuch zur Bedeckung des Kopfes; dann ein Hemd („Iia“), bei dem nicht nur das „Spitură“ genannte Spitzenmaterial charakteristisch ist, sondern noch mehr der Schnitt und die ungewöhnlich langen Ärmel, die in Manchetten („Pumni“ = Fäuste genannt) aus rotem Samt mit Goldfaden endigen. Das Leibchen („Laibăr“) mit Spangen („Sponce“), der Rock („Sumna“) und die Schürze („Şorţ“) sind alle aus Naturseidenbrokat gearbeitet. An den grossen Feiertagen des Jahres trugen die jungen Frauen über dem Leibchen einen Gürtel aus Silber, der manchmal auch vergoldet war.

In der kalten Jahreszeit trug man zusätzlich im Freien pelzgefütterte Kleidungsstücke aus feinem Wolltuch, wie z. B. die kurze Jacke „Scurteica“, den mit Schaffell gefütterten Mantel „Giubeaua“ und eine Art Mantel der

mit Fuchs gefüttert und mit Marderfellen verbrämt war und „Maloteau“ hiess.

Die Männertracht war einfacher als die Frauentracht. Sie bestand aus einem langen weissen Baumwollhemd mit Umlegekragen und mit gestickten Manchetten, das über dem Gürtel gebauscht über der Hose getragen wurde; aus einem mit Litzen versehenen Wollstoffwams („Ilic“), einem kurzen ärmellosen Barchentkittel „Zăbunel“ und einer enganliegenden dunkelbraunen Stoffjacke „Șpențel“ (Spencer) die pelzgefüttert und oft mit Fuchskragen versehen war.

An kalten Tagen trug man einen langen weissen Stoffmantel („Dulă-mița“) bei festlichen Gelegenheiten, oder den Pelzmantel „Gheba“ aus Fuchsfell. Auf langen Fahrten und als Alltagsmantel zur Wirtschaft diente die „Bunda“ aus Schaffell.

Aus der Untersuchung der Volkstracht der Oberen Vorstadt (Șchei) ergibt sich eine Verschiedenheit der Tracht nach sozialer Zugehörigkeit, Alter und Stand, sowie die wechselseitigen Einflüsse und Beziehungen zu den Trachten der mitwohnenden Nationalitäten.

VERZEICHNIS DER ABBILDUNGEN

Abb. 1 — Frau aus der Oberen Vorstadt (Șchei) in Feiertagstracht mit dem Kopftuch „Gimbir“.

Abb. 2 — Frau aus der Oberen Vorstadt von Brașov (Kronstadt) in Feiertagstracht mit dem seidenen Schleiertuch, dem Hemd mit Manchetten, dem Leibchen mit Spangen, dem Gürtel aus Edelmetall mit Edelsteinen.

Abb. 3 — Frau aus der Oberen Vorstadt mit Seidenschleiertuch mit dem Ziermotiv „Vorstädter Rose“ (Trandahirul șcheienesc).

Abb. 4 — Stoffjacke „Șpențal“ (Spencer) ohne Fuchskragen, mit Silberknöpfen.